

Original Research

Examination of the grounds for annulment of marriage, physical defects, and duress

Elaheh Salehi Ghesmati¹ 'Akbar Imanpour^{2*}

1 Student of Master's Degree in Private Law, Department of Law, Ahrar Institute of Higher Education, Rasht, Iran..

2 Assistant Professor of Private Law, Department of Law, Faculty of Literature and Humanities, University of Guilan, Rasht, Iran.

Article ID: ahrar-53354

<p>Received: February 9 , 2025</p> <p>Accepted: September 23 , 2025</p> <p>Available online: September 23 , 2025</p> <p>Keywords: Annulment of marriage, physical defects, duress, misrepresentation, insanity, impotence, leprosy, consent, Civil Code, Imamiyya jurisprudence, treatability of defects, gender justice</p> <p>Main Subjects: Civil Law</p>	<p>Abstract</p> <p>Annulment of marriage, as one of the exceptional yet fundamental institutions in Iranian family law, plays an important role in maintaining a balance between the stability of the family institution and the necessity of protecting the parties against abnormal and difficult situations. Although marriage is recognized in the Civil Code as a binding contract, the legislator, in Articles 1121 to 1128 of the Civil Code, inspired by Imamiyya jurisprudence, has provided specific grounds for annulment so that in cases of defect, duress, misrepresentation, or fundamental discrepancy in the terms of the contract, the injured party may have the possibility of release. This legal institution is based not merely on contractual considerations but on principles such as respect for free will, protection of the physical and mental health of the spouses, prevention of harm, and preservation of the natural functions of marriage. Examination of the physical and sexual defects specified in the Civil Code for each spouse shows that the legislator attaches particular importance to physical health, the ability to engage in marital relations, the absence of chronic and dangerous diseases, and the possibility of effective participation in shared life. Defects such as insanity, impotence, castration, leprosy, vitiligo, and paralysis are all factors that directly disrupt the primary purposes of marriage and, both socially and rationally, make the continuation of marital life difficult or impossible. From this perspective, the rules concerning annulment of marriage are consistent with the protection of natural rights, informed choice, and the ethical principles of family life. In relation to duress, intention and misrepresentation also play a decisive role. By considering a marriage concluded under duress as non-effective and by granting the right of annulment in cases of misrepresentation or breach of a stipulated attribute, the legislator emphasizes the importance of free consent. This is significant not only because of the contractual nature of marriage but also from the perspectives of human dignity and social and moral values. Marriage without genuine consent lacks legitimacy and real family effects and can lead to serious personal and social harm. Despite the relative clarity of the law in determining the grounds for annulment, certain challenges remain in the Civil Code. The existing provisions are based on a limited list of defects, and many modern physical and psychological conditions that today play a decisive role in the quality of marital life have not been considered. Some rules relating to the defects of men and women also appear legally and socially unbalanced and are not consistent with contemporary concepts of gender equality. Considering medical progress and the possibility of treating many of the defects recognized in the past, the necessity of revising the law should be examined. It is appropriate that broader criteria, such as any defect that substantially affects the purposes of marriage, replace the current limited list, and that judges be allowed, based on expert opinions, to decide on the real impact of a defect on marital life.</p>
---	---

*Corresponding Author: Akbar Imanpour

Address Assistant Professor of Private Law, Department of Law, Faculty of Literature and Humanities, University of Guilan, Rasht, Iran.

Email: ak.iman@yahoo.com

Extended Abstract

1. Introduction

Annulment of marriage is one of the important and complex issues in family law that may occur for various reasons. In the legal system of Iran, annulment of marriage is considered one of the ways of dissolving the marriage contract, through which in certain specific circumstances individuals may withdraw from continuing their marital life. One of the most important reasons for annulment of marriage is the existence of physical defects or duress in one of the parties to the contract. These two factors are among the important grounds that allow the parties, under certain conditions, to terminate the marriage contract. Physical defects refer to a set of bodily deficiencies and illnesses that cause one of the parties to the contract to be unable to properly fulfill marital duties, or that make the continuation of marital life face irreparable problems. These defects may be permanent and incurable, and as a result the other party acquires the right to annul the marriage.

2. Theoretical Framework

In today's world, where social, economic, and cultural problems increasingly affect family relationships, an accurate understanding of the conditions for annulment of marriage and awareness of issues such as physical defects and duress can help resolve many legal and personal problems in people's lives. This awareness helps individuals, when problems arise in marital life, to use the available legal options and protect their lives from social harm. This study examines the foundations of annulment of marriage in Iranian law with emphasis on physical defects and duress, and analyzes the conditions and effects of these two factors in the dissolution of the marriage contract. This examination is highly important not only from a legal perspective but also in terms of protecting the rights of the parties in the marriage contract and preventing more serious problems in marital life.

3. Methodology

This research, which is based on a descriptive and analytical method, concludes that a marriage concluded by a guardian is binding, and a minor, whether a girl or a boy, cannot annul it after reaching the age of puberty.

4. Results & Discussion

Annulment of marriage in Iranian law is an exceptional but necessary institution. Although the legislator considers marriage a binding contract, by providing limited cases for annulment it has created a balance between the necessity of family stability and the need to protect individuals from severe and unbearable harm. If marriage existed without the possibility of annulment in the presence of important and fundamental defects, the relationship between spouses

could be seriously damaged and lead to injustice and hardship for one of the parties. On the other hand, if the right of annulment were broad and unlimited, the stability of the family would be undermined. Therefore, the power of annulment of marriage serves as a supportive mechanism against abnormal and necessary situations. The Civil Code of Iran (Articles 1121 to 1128), inspired by Imamiyya jurisprudence, has specified certain cases such as physical defects, insanity, sexual incapacity, and obstacles to marriage as grounds for annulment. These cases show that the main philosophy behind these regulations is the protection of the physical and psychological health of the parties, the preservation of the natural functions of marriage, the guarantee of genuine consent, and the prevention of harm and coercion.

5. Conclusions & Suggestions

If a marriage is concluded based on deception or concealment of the truth, the law grants the deceived party the right to annul it. These two rights together serve as a guarantee for the integrity of an individual's will and for preventing the imposition of an unwanted marriage. Accordingly, the Iranian legal system clearly shows that the principle is free will and informed choice. Although the provisions of the Civil Code are traditional and based on Imamiyya jurisprudence, social, medical, and psychological developments have highlighted several fundamental challenges. The law has recognized only specific defects, while many serious physical or sexual disorders today may affect marital life but are not provided for in the law. For example, certain hormonal disorders, severe infertility, new sexual disorders, and chronic diseases such as AIDS and hepatitis. Today's societal standards regarding the body, fertility, and marital relations are very different from those of a century ago. Therefore, the law should reflect this transformation, and instead of a closed list of defects, a general criterion should be established, the determination of which would be entrusted to medical or psychological experts or to the judge.

بررسی منابع فسخ نکاح و عیوب جسمانی و اکراه

الهه صالحی قسمتی^۱، اکبر ایمانپور^۲

۱ دانشجوی کارشناس ارشد حقوق خصوصی، گروه حقوق، موسسه آموزش عالی احرار، رشت، ایران.

۲ استادیار حقوق خصوصی، گروه حقوق، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران.

کد مقاله: ahrar-53354

<p>چکیده</p> <p>فسخ نکاح به عنوان یکی از نهادهای استثنایی اما بنیادین در حقوق خانواده ایران نقش مهمی در حفظ و تعادل میان استحکام نهاد خانواده و ضرورت حمایت از طرفین در برابر وضعیت های غیر طبیعی و ضروری دارد. هرچند نکاح در قانون مدنی به عنوان عقد لازم شناخته می شود. اما قانونگذار در مواد ۱۱۲۱ تا ۱۱۲۸ قانون مدنی با الهام از فقه امامیه، موجبات خاصی را برای فسخ پیش بینی کرده است تا در صورت بروز عیب، اکراه، تدلیس یا اختلاف اساسی در مفاد عقد، امکان رهایی طرف آسیب دیده فراهم شود. نهاد حقوقی پیش از آن که صرفاً یک ابزار قراردادی باشد. بر پایه اصولی همچون حیات از اراده آزاد، حمایت از سلامت جسمانی و روانی زوجین، جلوگیری از ضرر و حفظ کارکردهای طبیعی نکاح استوار است. بررسی عیوب جسمانی و جنسی که در قانون مدنی برای هر یک از زوجین تعیین شده است نشان می دهد که قانونگذار اهمیت ویژه ای برای سلامت جسمی، توانایی انجام رابطه زناشویی، فقدان بیماری های مزمن و خطرناک و امکان مشارکت موثر در زندگی مشترک قائل است. عیوبی همچون جنون، عنن، اخصا، جذام و برص و زمین گیری، همگی عواملی هستند که به طور مستقیم مقاصد اصلی نکاح را مختل می کند و عرفاً و عقلاً ادامه زندگی مشترک را دشوار و یا غیر ممکن می سازد. از این منظر مقررات مربوط به فسخ نکاح با وصف حمایت از حقوق طبیعی و انتخاب آگاهانه و اصول اخلاق خانوادگی سازگار است. در مورد اکراه، اراده و تدلیس نیز نقش تعیین کننده دارند. قانونگذار با غیر نافذ دانستن نکاح اکراهی و اعلام حق فسخ در صورت تدلیس و تخلف از شرط صفت از اراده آزادانه، نه تنها به دلیل کارکرد قرارداد نکاح اهمیت دارد بلکه از منظر کرامت انسانی و اخلاقی و اجتماعی نیز ضروری است. زیرا ازدواج بدون رضایت اصیل، فاقد مشروعیت انجام و آثار واقعی خانوادگی است. و می تواند به آسیب های جدی فردی و اجتماعی منجر شود. با وجود انجام نسبی قانون در تعیین موجبات فسخ چالش های نیز در قوانین مدنی وجود دارد تحت آن که مقررات موجود مبتنی بر عیوب منصوب است و بسیاری از اختلافات نوین جسمانی جسمی و روانشناختی که امروزه نقش تعیین کننده در کیفیت زندگی مشترک دارند. در این موارد پیش بینی نشده است. برخی موارد مربوط به عیوب زن و مرد از نگاه حقوقی و اجتماعی نامتوازن بوده و متناسب مفهوم برابری جنسیتی امروز نیستند. با توجه به پیشرفت پزشکی و امکان درمان بسیاری از عیوب گذشته بحث ضرورت بازنگری در قانون باید مورد بررسی قرار بگیرد و لازم است معیارهای کلی مانند هر عیب موثر بر مقاصد ازدواج جایگزین فهرست محدود کنونی شود و به قاضی اجازه داده شود براساس نظر کارشناسان، درباره تاثیر واقعی عیب به زندگی مشترک تصمیم بگیرند.</p>	<p>تاریخ دریافت:</p> <p>۲۱ بهمن ۱۴۰۳</p> <p>تاریخ پذیرش:</p> <p>۱ مهر ۱۴۰۴</p> <p>تاریخ انتشار:</p> <p>۱ مهر ۱۴۰۴</p> <p>کلیدواژه ها:</p> <p>فسخ نکاح، عیوب جسمانی، اکراه، تدلیس، جنون، عنن، قرص، رضایت، قانون مدنی، فقه امامیه، درمان پذیری عیوب، عدالت جنسیتی</p> <p>موضوعی:</p> <p>حقوق مدنی</p>
--	--

نویسنده مسئول: اکبر ایمانپور

آدرس: استادیار حقوق خصوصی، گروه حقوق، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران.

ایمیل: ak.iman@yahoo.com

۱- مقدمه

فسخ نکاح یکی از مباحث مهم و پیچیده در حقوق خانواده است که به دلایل مختلف می‌تواند رخ دهد. در نظام حقوقی ایران، فسخ نکاح به عنوان یکی از راه‌های انحلال عقد نکاح مطرح است که در برخی شرایط خاص، افرادی می‌توانند با استناد به آن از ادامه زندگی مشترک خود خارج شوند. یکی از مهمترین دلایل فسخ نکاح، وجود عیوب جسمانی یا اکراه در یکی از طرفین عقد است. این دو عامل از جمله مبانی مهمی هستند که موجب می‌شوند طرفین بتوانند در صورت وجود شرایط خاص، عقد نکاح را برهم بزنند. عیوب جسمانی به مجموعه‌ای از نقایص جسمانی و بیماریهایی اطلاق می‌شود که به موجب آن یکی از طرفین عقد نتواند وظایف زناشویی خود را بدرستی انجام دهد، یا زندگی مشترک به دلیل آن دچار مشکلات غیر قابل جبران شود. این عیوب ممکن است به صورت دائمی و غیرقابل درمان باشد و در نتیجه طرف مقابل در زندگی مشترک حق فسخ نکاح را پیدا می‌کند. از سوی دیگر اکراه به معنای وادار کردن فرد به انجام عملی است که بدون آن فشار یا تهدید، او این کار را انجام نمی‌داد. در عقد نکاح اگر یکی از طرفین به دلیل تهدیدات شدید یا فشارهای غیر منطقی وارد عقد شود، می‌تواند در خواست فسخ نکاح کند. در چنین حالتی فرد تحت فشار قرار گرفته و می‌تواند اراده آزادانه‌ای داشته باشد و عقد انجام شده تحت تاثیر این اکراه بطور قانونی قابلیت فسخ را دارد. این دو مبانی فسخ نکاح به قدری اهمیت دارد که هریک از آنها می‌تواند به تنهایی موجب بروز چالش‌های جدیدی در زندگی زناشویی و حقوق افراد شود. در این راستا، بررسی دقیق این مبانی و شرایط آنها در حقوق ایران از آن جهت ضروری است که بسیاری از افراد به اشتباه یا به دلیل عدم آگاهی کامل از حقوق خود ممکن است دچار مشکلات جدی شوند و نتوانند از حقوق خود در شرایط بحرانی دفاع کنند. در واقع در دنیای امروزی که مشکلات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی بطور فزاینده‌ای در روابط خانوادگی تاثیر گذاشته است، شناخت دقیق شرایط فسخ نکاح و آگاهی از مواردی همچون عیوب جسمانی و اکراه می‌تواند راهگشای بسیاری از مسائل حقوقی و شخصی در زندگی افراد باشد. این آگاهی به افراد کمک می‌کند تا در صورت بروز مشکلات در زندگی مشترک از گزینه‌های قانونی موجود استفاده کنند و زندگی خود را از آسیب‌های اجتماعی نجات دهند. این بررسی به تحلیل مبانی فسخ نکاح در حقوق ایران با تاکید بر عیوب جسمانی و اکراه پرداخته است و شرایط آثار این دو عامل را در انحلال عقد نکاح تحلیل می‌کند. این بررسی نه تنها از نظر قانونی بلکه از منظر حفظ حقوق طرفین در عقد نکاح و پیشگیری از مشکلات جدی‌تر در زندگی مشترک دارای اهمیت بسیار زیادی می‌باشد. در کشورهایی مانند ایران که بیشتر قرارداد های اجتماعی و حقوقی بر پایه‌های مذهبی و فقهی استوار است، تعیین حدود و شرایط فسخ نکاح با توجه به شرایط جسمانی و اراده آزاد طرفین به نوعی ضامن حفظ احترام و حقوق انسانی در نظام خانواده محسوب می‌شود، در این راستا آگاهی از حقوق مربوط به عیوب جسمانی به عنوان دو مبانی فسخ نکاح می‌تواند در پیشگیری از مشکلات اجتماعی و حقوق ناشی از روابط نامناسب یا ناخواسته در زندگی مشترک بسیار موثر باشد.

چگونه می‌توان اثبات کرد فسخ نکاح به دلیل وجود عیوب جسمانی به ویژه ناتوانی جنسی یا بیماریهای مقاربتی به طور قانونی قابل پذیرش است و در چه شرایطی فرد می‌تواند از حق فسخ خود استفاده کند؟

در پاسخ به این سوال طبق ماده ۱۱۲۸ ق.م ایران فسخ نکاح به دلیل عیوب جسمانی در صورتی ممکن است که این عیوب جسمانی شامل ناتوانی جنسی، بیماری مقاربتی، فلج، نابینای و سایر نواقص جسمی است. که به طور جدی و دائمی توانای طرفین را برای ادامه زندگی زناشویی مختل می کند. برای اینکه فسخ نکاح به دلیل عیب جسمانی معتبر باشد این عیب باید پیش از عقد نکاح وجود داشته باشد. باید این وضعیت را قبل از ازدواج داشته باشد. اگر فرد پس از عقد دچار این عیب شده باشد، طرف مقابل نمی تواند به طور قانونی درخواست فسخ کند. مگر اینکه این عیب تاثیر مستقیم بر زندگی مشترک داشته باشد.

۲- عدم آگاهی طرف مقابل از عیب

یکی دیگر از شرایط ضروری برای فسخ نکاح به دلیل عیوب جسمانی، عدم آگاهی طرف مقابل از عیب است. اگر فردی از وجود عیب مجاز در طرف مقابل پیش از عقد مطلع باشد یا در حین عقد به وجود آن آگاهی پیدا کند و به آن رضایت دهد، نمی تواند بعد از عقد درخواست فسخ کند. عیب باید باعث مشکلات جدی در زندگی مشترک باشد.

تفاوت عمده میان اکراه و توافق در عقد نکاح چیست و چگونه می توان ثابت کرد که فردی تحت فشار یا تهدید وارد عقد شده است؟ در عقد نکاح، توافق یا رضایت هر دو طرف، از اصول اولیه است. به این معنی که طرفین باید با اراده و اختیار خود تصمیم به عقد نکاح بگیرند. اگر به زور و تحت فشار باشد آن عقد معتبر نیست. برای اثبات اکراه در عقد نکاح لازم است شواهد و مستندات ارائه شود.

۳- پیشینه

مقاله ای از آقایان ناصر مقدم و مظاهر موسی آبادی، با عنوان تحلیل فقهی - حقوق عیوب مجوز فسخ نکاح- در مجله علمی پژوهشی ISC - شماره ۵۵ - صفحه ۲۴ در سال ۹۱ چاپ شده است. (آنها در مقاله خود تلاش کردند تا ثابت شود عیوب مذکور در روایات و متون فقهی حصری نبوده و از باب تمثیل است. بنابراین مدارک موجود در این عیوب که عمدتاً مهلک بودن یا مستلزم ضرر فراوان بوده است و اگر در بیماری ها یا عیوب دیگری از جمله بیماری های جدید مثل ایدز یا بیماریهای روانی وجود داشته این بیماریها و عیوب نیز جز عیوب مجوز فسخ نکاح به حساب می آمدند. همچنین ثابت می شود که بیماری جذام و برص از عیوب مشترک بین زوجین است و در صورتی که مرد هم به یکی از این عیوب مبتلا شود. زن حق فسخ خواهد داشت.) که این بیان هم کاملاً درست به نظر می رسد.

در ادامه خانم لیلا رضایی و آقایان علی رضوانی و جعفر حسینی -مقاله ای با عنوان امکان توسیع و تزییق فسخ نکاح در فقه شیعه -در نشریه تحولات سیاسی اجتماعی معاصر ایران - سال سوم شماره ۴ زمستان ۱۴۰۳ صفحه ۳۵۰-۳۲۸

که عنوان مقاله آنها (علاوه بر طلاق برای جدایی زن و شوهر راه دیگری نیز وجود دارد که آن فسخ نکاح به موجب عیوب می باشد. در این مقاله اگر انحصار فسخ نکاح در عوامل منصوص باشد - به مثابه تزییق عوامل فسخ نکاح است که موجب جزئی نگری در فسخ نکاح و عدم

توجه فقه به مریضی ها و مشکلات نو در نظام خانواده می شود. برای رهایی از این مخدورات، بررسی امکان توسیع و تضییق عیوب فسخ نکاح ضرورت دارد. طبق دیدگاه تضییق در عیوب مذکور- تنها زوجه حق فسخ نکاح را دارد. زیرا زوجه از حق طلاق برخوردار نیست، لذا یافته های پژوهشی حاکی از آن است، توسع عیوب موجب فسخ وجود دارد (که کاملاً تحلیل درستی از موضوع در مقاله خودشان ارایه داده اند

آقای سیداله حسینی مقاله تحت عنوان موجبات فسخ نکاح و بررسی دیدگاه انحصار موارد آن از منظر نظام فقه خانواده - در نشریه علمی پژوهش نامه فقه اجتماعی - سال ۱۰ شماره ۲۰ و بهار و تابستان ۱۴۰۱ صفحه ۳۰۷-۳۲۸ (فسخ نکاح را یکی از عوامل انحلال عقد نکاح به شمار آمده است که موجبات آن را فقه و قانون بیان کرده است - در فقه امامیه از موارد و موجبات فسخ در بحث عیوب یاد شده است ۰ و قانون مدنی ایران نیز به پیروی از نظر مشهور فقها ۱۱۲۱ تا ۱۱۲۳ از این عیوب نام برده است ۰ و در ماده ۱۱۲۸ نیز تخلف از شروط صفت را موجب فسخ نکاح دانسته است.

آقایان غلام رضا یزدانی و رضا حق پناه و سید محسن موسی فر مقاله ای تحت عنوان فسخ نکاح بعد از بلوغ در فصل نامه پژوهش معاون فقهی در شماره ۲۰- زمستان ۱۴۰۳ صفحه ۳۳۴-۳۴۱ که با این عنوان شروع شده است ۰ (براساس ظاهر ماده ۱۰۴۱ قانون مدنی و دیدگاه فقها، ازدواج صغیر صحیح است اما چون خود صغیر محجور از تصرف حقوقی است نمی تواند خود متصدی انشا ی عقد شود و باید عقد توسط ولی انجام شود ۰ در خصوص ازدواج که توسط ولی انشا شده است از یک سوتردیدهایی وجود دارد که چنین ازدواجی نافذ است و گروهی بر عکس معتقدند چنین ازدواجی متزلزل و شخص بعد از رسیدن به سن بلوغ می تواند آن رافسخ کند) در این پژوهش که مبتنی بر روش توصیف و تحلیلی است این نتیجه را به دنبال دارد که ازدواجی که توسط ولی انجام می شود لازم است و نابالغ اعم از اینکه دختر یا پسر باشد بعد از رسیدن به سن بلوغ نمی تواند آن را فسخ کند.

آقای موسویان جندقی و اعظم سادات صابریان -مقاله ای تحت عنوان -بررسی امکان فسخ نکاح در عیوب غیر مصرح در قانون مدنی -زمستان ۱۴۰۳ - شماره ۱۹ - صفحه ۹۳ تا ۱۱۸ (خیار فسخ یک حق است و تحت سلطنت کسی است که این اختیار را دارد و چون نکاح از عقود لازم است خیار فسخ برای زوجین باید بواسطه دلیل خاصی باشد. در فقه امامیه این دلایل تحت عنوان عیوب مشترک و مختص مجوز فسخ نکاح شمرده شده است.

آقای جوانمرد فرخانی -پاییز و زمستان ۱۴۰۳ سال ۷- شماره ۲ از صفحه ۲۲۷ تا ۲۴۷ با عنوان الزام زوجین به درمان بیماریهای که موجب فسخ نکاح از دیدگاه فقه مذاهب اسلامی -

آقای شفق عبدالخالق -در خصوص مهریه زوج بعد از انحلال نکاح در حقوق افغانستان - مجله دانش -بهار ۱۴۰۴- شماره ۷ صفحه ۱۳۴-۱۴۹ (یافته های تحقیقی حاکی از آن است تعیین یا عدم تعیین مهردر زمان عقد وقوع یا عدم وقوع آمیزش بین زوجین و نوع انحلال نکاح از عوامل کلیدی اند که در استحقاق یا سقوط تمام یا بخشی از مهریه زوجه نقش موثری دارد.)

آقای سالاری نژاد- مجله فقه حقوق و علوم- تابستان ۱۴۰۳ - شماره ۳۲ - صفحه ۴۴ تا ۵۹ در خصوص درمان بیمارها تحقیق کرده است ۰

آثار فسخ نکاح در حقوق ایران -فرانسه و انگلستان -سبحانی -پاییز و زمستان ۱۴۰۰ - شماره ۹ -صفحه ۱۲۵ تا ۱۳۷ (در حقوق فرانسه اشتباه در هویت شخصی زوج یا زوجه موجب بطلان نسبی است- اسباب انحلال نکاح در فرانسه طلاق و افتراق جسمانی می باشد و فسخ نکاح تنها در مورد تدلیس و خیار تخلف از وصف موضوعیت دارد. در حقوق انگلستان نیز عمل حقوقی به نام فسخ ازدواج وجود ندارد. در حقوق این کشور ابطال ازدواج به اسبابی که در طول زمان و از طریق رویه قضایی در حقوق این کشور به وجود آمده است از نظر عنوان متفاوت ولی به فسخ ازدواج و علل آن در حقوق ایران شبیه می باشد.

آقای عاصم و رضا پورشکوهی - مقاله اختلالات جنسی زوجین و تاثیر فقهی و حقوقی آن در فسخ نکاح - در کنفرانس بین المللی -مطالعات بین رشته شماره ۱۹- از صفحه ۳۵۳۳-۳۵۱۴ - سال ۱۴۰۲ مقاله جهت (شناخت و آشنایی با اختلال جنسی زوجین از جمله اختلالات رفتاری یا جنسی مربوط به زن که موجبات فسخ نکاح را فراهم آورده است *عنوان گردیده است به عنوان کلیات به واژه حقوق موضوع و رسمیت آن از لحاظ فقهی و حقوقی بررسی شده است) .

آقای محمد رضا روح - در مجله علوم سیاسی شماره ۳- پاییز ۱۴۰۳- صفحه ۲۴۶- ۲۷۴ - مقاله در خصوص حقوق غیرمالی مشترک زوجین و سو استفاده از آنها با نگاهی به مصادیق آن (گاهی یکی از زوجین قبل از عقد نکاح مبتلا به بیماری مضر و صعب العاجی می باشد که اگر طرف مقابل به آن آگاه بود حاضر به انعقاد عقد نکاح با او نمی شد -شرایط و خیار تخلف از شرط ووصف از جمله موارد تدلیس در نکاح می باشد که در مقاله به آن اشاره شده است .

آقای جوانمرد افرخانی و ابراهیمی - مقاله در نشریه علمی وزارت علوم - پاییز و زمستان ۱۴۰۳ - شماره ۲ صفحه ۲۲۷-۲۴۷ (امروزه با توسعه و ارتقای دانش پزشکی بسیاری از عیوب جنسی و جسمانی قابل درمان می باشد -با امکان معالجه عیوب مسله اجبار زوجین به درمان از فقه مذاهب اسلامی اهمیت ویژه ای دارد در این پژوهش تلاش شده تا به درمان این بیماری ها و مشکلات جدایی زوجین پرداخت شود تا جدایی زوجین کمتر به وجود آید .)

آقای مهریخانی و آقای ابراهیمی -مجله حقوق پزشکی دوره ۱۸ - شماره ۵۹ صفحه ۶۲۵- ۶۱۳ سال ۱۴۰۳ مقاله تحت عنوان تاثیر بیماری پاپیلومایی و فسخ نکاح توسط زوج (روش پرورشی و توضیحی تحلیلی فقهی برتری داده است که عیوب مشخصه زن و مرد را مورد بررسی قرار داده است . که همچون بیماری پاپیلومایی انسانی که عامل اساسی ابتلای زنان به بیماری سرطان دهانه رحم است به تحقیق پرداخته است .)

آقای جواد حبیبی تار- مجله پژوهش علمی احوال شخصیه با عنوان - تحلیل ماهیت انحلال به موجب عسر و حرج زوج با قانون احوال شخصیه کشور مصر -بهار ۱۴۰۳ - شماره ۱ صفحه ۱-۱۵ (در مقاله خود علمای اهل تسنن در مورد ورود ضرر مادی یا معنوی که مصداق جرح باشد از باب تفریق قضایی جایز دانسته است که الزاما طلاق قضایی محسوب نمی شود. قانون احوال شخصیه کشور مصر نیز به زوجه اجازه می دهد در صورتی که ادامه زندگی زناشویی برای او زیان آور است در خواست طلاق کند.)

آقای سید کاظم شعبانی و محسن اسماعیلی - در مجله فقه و حقوق - شماره ۳ - بهار و تابستان ۱۳۹۸ - صفحه ۸۰-۱۰۷ در مقاله ای تحت عنوان مقایسه اعمال نفوذ ناروا در حقوق انگلستان با اکراه واضطرار در حقوق (در این مقاله در خصوص حقوق انگلستان دادگاه ها به دلیل محدودیت اکراه و به منظور جبران خسارت زیان دیدگان - قاعده نفوذ ناروا را ایجاد کرده و بیان داشته است که شخصی در امضای عقد تحت نفوذ شدید دیگران واقع می شود که در معنا تحت نفوذ شدید برای اشخاصی مثلاً والدین خود بوده است قانوناً متعهد عقدی که امضا کرده است نمی باشد و یکی از دلایل موجب قابلیت ابطال آن را فراهم کرده است .)

آقای صالحی و مازندرانی - در مقاله تاثیر فسخ نکاح و رجوع - در مجله حوزه حقوق و فقه - تابستان ۱۴۰۳ - صفحه ۵-۳۲ دوره ۲۱۰ - در مقاله در صدد بررسی این سوال هر یکی از زوجین نکاح را فسخ کند بدون اینکه طرف مقابل از آن آگاه شود و یا نسبت به بذل رجوع کند بدون اینکه همسر اطلاعی بدهد و همسر مطلع نگردد ، پاسخ اخبار در شعباگری ایقاع به عنوان عمل حقوقی یک جانبه نقشی ندارد . و در اصل پایه گزاری آنها دخالت دارد .)

آقای دکتر سعید امرایی - آقای عرفان صدری - در مقاله تحت عنوان بازخوانی ماهیت خیار تدلیس در نکاح - در مجله علمی و حقوقی - دوره ۹۰ - شماره ۲۹ - تابستان ۱۴۰۳ - صفحه ۱-۲۰ که در آن مقاله (در خصوص تدلیس در سایر عقود شناخته شده و موجب اثری می باشد اما بنا بر اهتمام بر تنزل ناپذیری نکاح در ثبوت تدلیس در برخی حالات تدلیس من جمله در زمانی که تدلیس به صورت شرط نباشد در برخی مصادیق آن شک وجود دارد در این نوشتار تدلیس ماهیت شناسی شده است و تدلیس ضمنی نباید مورد تایید واقع شده است .

خانم ها طاهری سالاری و فایزه وطن پرست - در مقاله ای تحت عنوان تاثیر ملاک لاضرر در تعمیم عیوب مجوز فسخ نکاح در فصلنامه علمی و پژوهشی - شماره ۴ - زمستان ۱۳۹۷ - صفحه ۱۱۴-۱۳۹ که در این مقاله را که براساس (ادله و دیدگاه جمعی از فقها که به طور کلی امکان تعمیم عیوب مبنای موجب فسخ وجود دارد که دیدگاه حداکثری به خازر شائبه قیاس و برخی از ادله رخ داده مورد تردید قرار گرفته امکان تعمیم حداقل عیب های موجب فسخ به رای صواب نزدیک تر و با ادله مطروحه شده سازگار تر است و به صورت موجه جز تعمیم عوامل فسخ نکاح از منصوب به غیر منصوص نسبت به عیب های مرد در فقه و شیعه قابل اثبات است .)

آقای تقی صادقی - در کنفرانس بین المللی و نوآوری تحقیق در علوم انسانی و مطالعات فرهنگی - سال ۱۳۹۶

در این مقاله (فقه و مذاهب پنجگانه آن امتیازهای مالی ویژه ایی برای زوجه در نظر گرفته است . از جمله این امتیازات مهریه است . نظیر آن را در حقوق غرب نمی توان یافت - مهریه تعهد مالی است که شوهر به هنگام وقوع ازدواج ملزم به پرداخت آن می گردد و مکلف است بعد از عقد نکاح هر لحظه که زن آن را مطالبه کند آن را بپردازد برخلاف عقد نکاح منقطع که تعیین مهر در آن جز لاینفک است . و بدون تعیین مهر عقد باطل می شود .) در این زمینه پرداخته است .

کلیات و مفاهیم

۱- مفهوم فسخ نکاح و جایگاه آن در نظام حقوقی

فسخ نکاح یکی از نهاد های ویژه در حقوق خانواده است که به موجب آن هریک از زوجین می تواند در شرایط مشخص و محدود، بدون نیاز به تشریفات طلاق و براساس حکم قانونگذار عقد نکاح را منحل کند. فسخ از نظر ماهیت حقوقی، ایقاعی است که به اراده یک طرفه مشخص می شود و برخلاف طلاق نیازمند صیغه مخصوص یا تشریفات شرعی و قانونی خاصی نیست. بلکه صرف اعلام اراده شخص ذی حق کافی است از حیث فلسفه حقوق فسخ در روابط زناشویی بر مبنای عدالت قراردادی و حمایت از اراده سالم طرفین است. نکاح به عنوان قرارداد اجتماعی و اخلاقی زمانی معتبر دانسته می شود که طرفین بدون اجبار وارد آن شده باشند در نتیجه هرگاه شرایط بنیادین صحت عقد مانند سلامت جسمی، روانی یا رضایت مخدوش شود قانونگذار به فرد زیان دیده حق داده است که عقد را برهم بزند. فسخ نکاح در حقوق ایران، حقی استثنائی و محدود است که تنها در موارد مصرح قانونی امکان پذیر می باشد. بر خلاف طلاق که اصولاً در اختیار زوج قرار دارد، فسخ نکاح نیازمند تحقق شرایط خاصی است که قانونگذار در مواد مختلف قانون مدنی به آن اشاره کرده است. مواد ۱۱۲۱ تا ۱۱۲۸ قانون مدنی به بیان موارد فسخ نکاح پرداخته و بطور خاص عیوب زوجین و تدلیس را از اسباب ایجاد حق فسخ دانسته است. افزون بر این عیوب اراده از جمله اکراه نیز می تواند اساساً صحت عقد نکاح را با تردید مواجه سازد. یکی از ارکان اساسی هر عقد، قصد و رضای طرفین است. در نکاح نیز همانند سایر عقود، وجود قصد انشاء و رضایت واقعی طرفین، شرط اساسی صحت عقد محسوب می شود. هرگاه این رضایت به واسطه عواملی مانند اشتباه، تدلیس یا اکراه مخدوش گردد، عقد از اعتبار حقوقی لازم برخوردار نخواهد بود یا دسته کم برای طرف زیان دیده حق فسخ ایجاد می شود. اراده در حقوق ایران ریشه در فقه امامیه دارد و قانون مدنی نیز با الهام از همین مبانی فقهی تنظیم شده است. اکراه یکی از مهم ترین مصادیق عیوب اراده است که در نکاح نیز می تواند آثار جدی به همراه داشته باشد. مطابق ماده ۱۰۷۰ قانون مدنی رضای زوجین شرط نفوذ عقد نکاح است و هرگاه یکی از طرفین مکره باشد، عقد غیر نافذ خواهد بود.

اکراه عبارت است از فشار نامشروع و موثر که شخص را وادار به انجام عمل حقوقی برخلاف، عرف یا شرایط اجتماعی، فرد را به ازدواج ناخواسته مجبور می سازد. در فقه و حقوق ایران اکراه موجب بطلان عقد نکاح نیست بلکه عقد را غیر نافذ می کند. بدین معنا که تا زمانی که شخص مکره پس از زوال، عقد را تنفیذ نکند، عقد آثار حقوقی نخواهد داشت در صورتی که شخص پس از رفع اکراه به عقد رضایت دهد نکاح صحیح و نافذ می شود اما اگر شخص مکره پس از رفع اکراه عقد را رد کند، نکاح از اساس بی اثر خواهد بود. این ویژگی اکراه را از سایر اسباب فسخ متمایز می سازد زیرا در اکراه اصل نفوذ عقد محل تردید است نه بقای آن. در کنار اکراه تدلیس نیز از دیگر عیوب اراده ای است که در نکاح موجب حق فسخ می شود. تدلیس در نکاح عبارت است از فریب دادن طرف مقابل از طریق کتمان عیب یا نسبت دادن صفت کمالی که در واقع وجود ندارد ماده ۱۱۲۸ قانون مدنی به صراحت مقرر میدارد که هرگاه در یکی از طرفین، صفت خاصی شرط شده و پس از عقد معلوم شود که طرف فاقد آن صفت بوده است برای طرف مقابل حق فسخ ایجاد می شود این حکم نشان دهنده اهمیت اراده آگاهانه و مبتنی بر واقعیت در انعقاد نکاح است.

عیوب موجب فسخ نکاح در حقوق ایران بطور حصری در قانون مدنی ذکر شده است. این عیوب در مورد زوج شامل جنون، قرن، جذام، برص و نابینایی از هر دو چشم می باشد. وجود این عیوب در زمان عقد و جهل طرف مقابل نسبت به آنها موجب ایجاد حق فسخ خواهد بود.

نکته مهم آن است که فسخ نکاح برخلاف طلاق نیازمند تشریفات خاصی نیست و با اعلام اراده صاحب حق تحقق می یابد هرچند برای آثار رسمی و ثبتی مراجعه به دادگاه ضروری است.

در رویه قضایی فعلی ایران دادگاه ها در رسیدگی به دعاوی فسخ نکاح و اکراه توجه ویژه ای به اثبات شرایط قانونی دارند. اثبات اکراه به دلیل ماهیت درونی آن غالباً دشوار است و نیازمند ارائه دلایل و قراین قوی مانند شهادت شهود، پیامها، تهدیدات یا گزارشات رسمی باشد. دادگاه معمولاً صرف ادعای اکراه را کافی ندانسته و احراز تاثیر واقعی فشار بر اراده شخص را شرط می داند. از منظر حقوقی تفاوت مهمی میان فسخ نکاح و بطلان یا عدم نفوذ آن وجود دارد.

فسخ ناظر به عقدی صحیح و نافذ است که وابسته به عیب یا تخلف قابل انحلال می باشد در حالی که در اکراه عقد از ابتدا غیر نافذ است. این تمایز در آثار حقوقی مانند مهریه، نسب و عده نقش تعیین کننده ای دارد. در نکاح غیر نافذ ناشی از اکراه در صورت عدم تنفید آثار زوجیت ایجاد نمی شود اما در فسخ نکاح آثار تا زمان فسخ باقی است.

در وضعیت کنونی حقوق ایران گرایش کلی قانونگذار و محاکم به حمایت از اراده واقعی اشخاص در نکاح است. افزایش آگاهی های اجتماعی نقش مشاوره های پیش از ازدواج و توسعه رویه های قضایی دقیق تر موجب شده است که دعاوی مبتنی بر اکراه و عیوب اراده با حساسیت بیشتری بررسی شوند. با این حال همچنان چالشهایی از جمله دشواری اثبات اکراه، فشارهای عرفی و خانوادگی و تفسیر محدود برخی مفاهیم قانونی وجود دارد که نیازمند بازنگری تقنینی و رویه ای است.

۱- عوامل موثر در ایجاد حق فسخ

قانون مدنی ایران موارد فسخ نکاح را محدود و حصری دانسته و به طور کلی در ۳ دسته قابل بررسی است.

۱- عیوب جسمانی و جنسی

۲- اکراه و فقدان قصد واقعی

۳- تخلف از شرط و تعدی

دو محور اصلی یعنی عیوب جسمانی و اکراه به عنوان مهمترین اسباب فسخ نکاح پرداخته می شود

۱- عیوب جسمانی در عقد نکاح

۱-۲ مفهوم عیب در عقد نکاح

عیب در معنای حقوقی نقص یا بیماری است که به گونه ای اساسی توانایی فرد را در انجام وظایف معمول زندگی مشترک مختل کند یا با هدف و فسخ نکاح ناسازگار باشد. برخلاف قراردادهای مالی که هر نوع عیب موجب خیار فسخ می شود در نکاح فقط آن دسته از عیوب موجب فسخ اند که به صورت حصری در قانون ذکر شده است

۱-۳ عیوب مختص در زن و مرد

قانون برخی عیوب را مخصوص مرد و برخی را مخصوص زن دانسته است مهمترین عیوب مرد

عنن- حضا - جذام و برص - جنون

ومهمترین عیوب مختص زن

قرن - برص - جذام - افضا - زمین گیری - نابینایی از دوچشم

۱-۴ مبنای حقوقی تاثیر عیوب در عقد

هدف نکاح تشکیل خانواده، تامین نیازهای عاطفی، روحی و جسمی و ایجاد پیوندی پایدار بین زن و مرد است. اگر یکی از زوجین نسبت به تحقق این اهداف دچار نقص بنیادی باشد فلسفه نکاح مخدوش می شود.

۲- اکراه در نکاح

اکراه عبارت است از اعمال فشار غیر قانونی، تهدید، یا اجبار بر شخص به گونه ای که رضایت آزادانه او را مخدوش کند. در نکاح رضایت یکی از اصلی ترین ارکان عقد است و هرگونه خدشه بر آن مشروعیت عقد را زیر سوال می برد. براساس قواعد عمومی قراردادها عقد اکراهی نافذ نیست و پس از زوال اکراه قابل فسخ است در نکاح این موضوع به دلیل اهمیت ویژه اراده حساسیت بیشتری دارد.

۲-۱ انواع فشار در اکراه

اکراه می تواند از طریق تهدید جانی، تهدید مالی، تهدید به آسیب حیثیتی و فشارهای شدید روانی یا خانوادگی صورت گیرد. شرط اساسی این است که تهدید باید موثر و جدی باشد و شخص را چنان در تنگنا قرار دهد که توان تصمیم گیری آزادانه را از او بگیرد.

۲-۲ مبنای حقوقی فسخ در اکراه

حفظ کرامت انسان و آزادی اراده مبنای اصلی نامعتبر بودن اکراهی است. در فقه نیز (لاکراه یفسد الرضا) بع عنوان اصل پذیرفته شده است. چون نکاح عقدی مستمر و مبتنی برمودت و آرامش است اجبار در آن با ذات و غایت ازدواج تعارض آشکار دارد. فرد مکره پس از اکراه حق دارد عقدا رد یا امضا کند. اگر رضایت خود را اعلام نکند یا بر بقا نکاح سکوت نماید. حق فسخ همچنان پابرجا خواهد بود.

اکراه های نوین و غیر سنتی در نکاح (اکراه پنهان)

یکی از مباحث جدید گسترش مفهوم اکراه فراتر از تهدید فیزیکی است. در حقوق سنتی اکراه غالباً به تهدید جانی یا مالی محدود می شد اما در شرایط امروز فشارهای روانی، عاطفی، خانوادگی و عرفی تهدید به آبرو، حیثیت اجتماعی یا آینده شغلی می تواند مصداق اکراه موثر باشد.

تاثیر رضایت آگاهانه در نکاح

مبحث رضایت آگاهانه از مفاهیم نوین حقوق خانواده است. صرف رضایت ظاهری کافی نیست بلکه رضایت باید آگاهانه، آزادانه، بدون فریب یا کتمان واقعیت باشد.

می توان تحلیل کرد که عدم آگاهی از بیماریهای مهم، پنهان کاری درباره وضعیت باروری، سوابق کیفری موثر یا ازدواج قبلی می تواند اراده واقعی را مخدوش کند و در حکم تدلیس یا عیب اراده باشد.

نقش مشاوره های پیش از ازدواج در کاهش دعاوی فسخ

بحث کاملاً جدید و کاربردی است. جایگاه مشاوره های پیش از ازدواج، تاثیر آنها در کشف عیوب اراده اکراه یا تدلیس، امکان استفاده از گزارش مشاوران به عنوان اماره قضایی. این مبحث پیوند بین حقوق، روانشناسی و سیاست تقنینی را نشان می دهد.

تحول رویه قضایی در اثبات اکراه

- سخت گیری دادگاه ها در پذیرش اکراه.

- حرکت تدریجی به سمت پذیرش قرائن دیجیتال.

- پیامها و فایل‌های صوتی و مکاتبات مجازی

این تحلیل نشان می دهد که اکراه یک مفهوم ایستا نیست.

مقایسه اجمالی با حقوق تطبیقی

- در برخی نظامهای حقوقی رضایت ناقص موجب ابطال نکاح است.

- اکراه روانی صراحتاً پذیرفته شده است .

تعارض میان مصلحت خانواده و اراده فردی

- تقدم اراده آزاد فرد بر مصلحت ظاهری خانواده

- حفظ نهاد خانواده با نادیده گرفتن اکراه

نقد محدود بودن موارد فسخ در قانون مدنی

- حصری بودن عیوب موجب فسخ

- ناکارآمدی برخی عیوب سنتی در جامعه امروز

- لزوم بازنگری تقیینی با توجه به شرایط نوین زندگی

ماهیت حقوقی فسخ نکاح

براساس قانون مدنی و فقه امامیه نکاح یک عقد عهدی و غیر معوض است اما به سبب آثار مهم اخلاقی، اجتماعی و اقتصادی ویژگیهایی دارد که آن را از سایر قراردادها متمایز می کند. از یک سو نکاح عقدی لازم است و بدون دلیل قانونی نمی توان آن را بهم زد. از سوی دیگر برای جلوگیری از ورود ضررهای سنگین به هریک از زوجین قانونگذار امکان فسخ نکاح را داده است. فسخ نکاح یک ایقاع است که به هر یک از

زوجین اجازه می دهد در صورت وجود عیب یا وصف خاص که قانون تعیین کرده بدون نیاز به رضایت طرف دیگر عقد را منحل کند. بنابراین مبنای فسخ نکاح بر دو پایه استوار است:

۱- حمایت از اراده و رضایت آگاهانه زوجین هنگام انعقاد عقد

۲- جلوگیری از ضرر و دستورات غیر قابل تحمل در ادامه زندگی مشترک

مواد ۱۱۲۱ تا ۱۱۳۲ قانون مدنی مهم ترین مواد مربوط به فسخ نکاح هستند.

مبنای حقوقی فسخ نکاح

نظریه عیب

این مبنا بیان می کند که اگر طرف مقابل دارای عیبی باشد که مخفی بوده و اساسی باشد، در تصمیم گیری برای ازدواج موثر باشد، طرف دیگر حق فسخ دارد. در خصوص عیوب موجب فسخ نکاح محمد علی یزدانی در مجله اهل بیت شماره ۳۹ سال ۱۳۸۳ (عیوب چهار گانه برص - جذام - جنون و قرن در زن را باعث فسخ نکاح می شمارند به شرط آنکه مرد بعد از این که علم پیدا کرد با زن آمیزش نکند. برخی نیز قائل شده اند نابینایی نیز موجب فسخ نکاح است.)

مواد قانونی مرتبط با عیوب زن و مرد در قانون مدنی عبارت از ماده ۱۱۲۲، ۱۱۲۳، ۱۱۲۴

مبنای عقلی و فقهی فقه امامیه - عیب را زمانی موجب فسخ میدانند که موجب کاهش قابلیت جنسی یا بدنی باشد یا معاشرت خانوادگی را مختل کند، یا موجب نفرت شدید گردد. خانم لیلا رضایی و آقایان علی رضوانی و جعفر حسینی - در نشریه تحولات سیاسی و اجتماعی معاصر ایران برای جدایی زن و شوهر به غیر از طلاق راه دیگر وجود دارد و به علل منصوص به آن اشاره شده طبق دیدگاه تزییق در عیوب مذکور زن به موجب آن حق فسخ را دارد، لذا یافته های پژوهشی حاکی از آن است که در توسیع عیب ها موجب فسخ وجود دارد.

۳- نظریه تدلیس و تخلف شرط

اگر یکی از زوجین با اظهارات خلاف واقع یا پنهان کردن واقعیت موجب فریب طرف مقابل شود قانون مدنی حق فسخ را به او می دهد. ماده ۱۱۲۹ و ۱۱۳۰ ترک انفاق و عسر و حرج را حق طلاق برای زن میدانند.

در نکاح، تدلیس بیشتر زمانی مطرح می شود که یک صفت متمم مانند سلامت جنسی، بکارت، سلامت یا توانایی باروری خلاف واقع نشان داده شود.

نظر حمایت از رضایت اکراه وعدم قصد

رضایت در نکاح رکن اساسی است. اگر رضایت واقعی وجود نداشته باشد عقد قابل فسخ یا حتی باطل است. چنانچه خانم مرضیه فردوسی و آقای محمد رضا یکی در نشریه مطالعات فقه و حقوق اسلامی (حکم ازدواج اکراهی را در نکاح بررسی کرده اند و رضایت زوجین را در عقد ازدواج شرط نفوذ عقد دانسته اند و ازدواج اکراهی را غیر نافذ می دانند. بدین ترتیب که هرگاه مکره بعد از زوال اکراه، عقد را اجازه کند این عقد نافذ بوده و در صورت عدم الحاق رضایت بعدی عقد مذکور فاسد خواهد بود. اما پیروان برخی از مذاهب اسلامی از جمله حنفیه ازدواج اکراهی را صحیح و سایر مذاهب اسلامی آن را از ابتدا باطل می دانند. با وجود تفاوت حکم ازدواج اکراهی میان مذاهب اسلامی اگر چنین اختلافی میان دو مذهب زن و مرد صورت بگیرد منجر به تعارض در حکم مسئله خواهد شد. زیرا مذهب یکی ازدواج اکراهی را صحیح و دیگری باطل میداند) و در آخر با توجه به قاعده نفی اختلال نظام ملاک نظم عمومی و مصلحت جامعه دیدگاه موافق با احتیاط برای حل تعارض موجود باید به قانون کشور که غیر نافذ بودن عقد است رجوع کرده و با جمع عرفی میان اصل ۱۲ قانون اساسی و مواد قانون مدنی تعارض مذکور را حل نمود.

اکراه

اکراه زمانی است که شخص در اثر تهدید جدی مجبور به ازدواج شود. مواد قانونی ماده ۲۰۳ و ۲۰۶ و ۱۰۷۰ قانون مدنی - اکراه به این معنا است که فرد قصد انشای واقعی را نداشته است، اما صیغه را تحت فشار اجرا می کند، بنابراین ازدواج اکراهی نافذ نیست و فرد مکره می تواند آن را رد کند.

۳- عیوب جسمانی موثر در فسخ نکاح

عنن و ناتوانی مرد از مهم ترین موجبات فسخ برای زن است. زن باید ثابت کند که مرد قادر به انجام اعمال نزدیکی نیست. ماده ۱۱۲۲ قانون مدنی در کنار فقه، عنن را موجب فسخ دانسته است. شرایط اساسی آن به این صورت است که اگر بعد از یک سال معلوم شود که مشکل رفع نشده زن حق فسخ دارد.

آقای سید کاظم حایری در مجله اهل بیت - سال ۱۳۸۴ (در خصوص عنن در مقاله خود روایتی از امام صادق (ع) بیان نمودن به این صورت که-وقتی معلوم می شود مرد عنن بوده و نمی تواند با همسر خود آمیزش کند، بین زن و شوهر جدایی انداخته شود ولی اگر یکبار آمیزش کرد بین آنها جدایی انداخته نمی شود.)

خضا

به معنی ناتوانی تولید مثل به علت فقدان یا نقصان بیضه است، حتی اگر قابلیت نزدیکی باشد باز هم سبب فسخ است.

مقطوع بودن آلت

اگر آلت به گونه ای باشد که نزدیکی ممکن نباشد زن حق فسخ دارد. به مجرد قطع آلت تناسلی مرد برای زن ثابت می شود اگر تاکنون فتوایی ندیدم که به این احتمال تصریح کرده باشد، اما اگر بعد از عقد پدید آید زن حق فسخ نخواهد داشت زیرا در مورد عیبی که بعد از عقد پدید آید، قاعده (لاضرر) موجب خیار نمی شود.

عیوب زن (ماده ۱۱۲۳)

جذام

جذام یک بیماری پوستی مسری و مخرب است قانون به دلیل تبعات سنگین جسمی و عاطفی آن را موجب فسخ میدانند. دکتر دهقان نیا و آقای بیات در مقاله بررسی فسخ نکاح در فقه و قانون در این خصوص بیان داشتند که (مبنای خیارات و حق فسخ حاصل در عقد نکاح را به قاعده لاضرر و یا لاجرح باز گرداند و در نهایت آن عده قلیل از فقها معاصرهم که قائل به تسری به عیوب غیرمنصوص شده اند به فرد حاصل از آن عیوب و یا جرح حاصل از عیوب غیر منصوص قائل به وجود خیار فسخ در برخی تعداد بسیار محدودی نداده اند) و در آخر روایت پیامبر (ص) که فرمودند: (اگر بیماری، جذام داشت فرار کنید چنانچه از شیر فرار می کند) پس به ناچار راه فرار باید یافت و راهی جز حق فسخ داشتن نیست.

برص (پبسی شدید و گسترده)

در حدی که موجب نفرت و اختلاف در روابط زناشویی شود *

افضا

یکی شدن مجرای تناسلی و ادرار - در فقه از عیوب مهم زن محسوب می شود.

قرن

مانع جسمانی در دستگاه تناسلی که مانع نزدیکی است.

زمین گیری

ناتوانی جسمی شدید که زندگی مشترک را دشوار می کند.

نابینایی از هر دو چشم

شرایط مهم استفاده از حق فسخ

برای اعمال حق فسخ نکاح شرایط زیر لازم است:

- ۱- عیب باید موجود باشد، نه در آینده و نه در گذشته
- ۲- عیب باید مخفی باشد. اگر طرف مقابل علم داشته باشد، حق فسخ ندارد و مبنای آن ماده ۱۱۳۱ قانون مدنی
- ۳- فوریت در فسخ براساس ماده ۱۱۳۱ (حق فسخ باید بلافاصله پس از اطلاع اعمال شود، مگر اینکه عرفاً تاخیر قابل توجیه باشد).
- ۴- فسخ نیازی به حکم دادگاه ندارد، اما معمولاً برای جلوگیری از اختلاف به دادگاه مراجعه می شود.

اکراه به عنوان مانع صحت نکاح

همانطور که قبلاً ذکر شد، طبق ماده ۲۰۳ قانون مدنی اکراه عبارت است از تهدیدی که شخص را نسبت به جان ، مال ، یا آبرو در معرض خطر جدی قرار می دهد. در نکاح اکراه بیشتر با تهدید خانوادگی یا فشار زندگی رخ می دهد.

آثار اکراه که در ماده (۱۰۷۰ق.م)

آثار اکراه باعث ایجاد عقد غیر نافذ می شود. با اجازه تنفیذ بعدی مکره، عقد صحیح می شود و بدون اجازه قابل ابطال است.

نسبت به عسر و حرج و فسخ

اگرچه عسر و حرج ماده ۱۱۳۰ ق.م به زن حق طلاق می دهد، اما فسخ ناشی از عیب است و طلاق ناشی از سختی غیر قابل تحمل است. هر دو ابزار حمایت برای حل مشکلات نکاح اند اما از جهات مختلف عمل می کنند.

نوآوری

مطالعات جدید و تغییرات فقهی و پزشکی برای به روز رسانی قانون با پیشرفت علم پزشکی و شناخت بیشتر بیماری ها و اختلافات جنسی یا روانی برخی پژوهشگران و فقها تاکید کرده اند که ممکن است برخی از عیوب منصوص در قانون دیگر به همان شدت و با همان مصادیق سابق نباشد. یعنی بعضی از آنها قابل درمان هستند و یا شدتشان به حدی نیست که زندگی مشترک را مختل نماید.

اخیراً مقاله ای با عنوان (*ohliqa ting spouses*) منتشر شده است. این پژوهش با رویکرد تطبیقی فقهی بررسی می کند که آیا با مداوا و درمان بیمارهای منجر به فسخ نکاح در فقه و حقوق موافقت کرده و زوجین را نسبت به تلاش برای درمان ملزم دانسته است. امروز با درمان پزشکی - که نتیجه آن گاهی کامل یا نسبی است همچنان باید موجب فسخ باشد - نتیجه آن تحقیق این است که با توجه به پیشرفت پزشکی برخی از عیوب جنسی یا جسمانی که در گذشته غیر قابل درمان بودند. اکنون قابل درمان هستند - بنابراین در بعضی موارد باید حق فسخ تعلیق شود تا بهبودی حاصل شود. اگرچه این موضوع نیازمند بازنگری قانون فعلی است. همچنین پژوهشی تحت عنوان (تاثیر اختلافات مبنی بر انحلال نکاح و راهکار حقوقی) تاکید می کند برخی اختلافات ممکن است در زمان عقد مشهود یا احساس نشود و بعدها زندگی مشترک را دچار بحران کند، اما قانون مدنی به این موارد توجهی ندارد، یا سکوت کرده است. لذا پیشنهاد می شود بازنگری قانون و لحاظ اخلاص جنسی در مصادیق فسخ نکاح وارد شود. این تحولات پژوهشی نشان می دهد که مبنای قانون مدنی اگرچه بر گرفته از فقه در برابر نوآوری های پزشکی و اجتماعی ممکن است ناکافی باشد. لذا ضرورت دارد قانون و فقه با امنیت اجتماعی و پزشکی روز رو به رو شود. همچنین برخی فقها و حقوقدانان استدلال می کنند که معیار در موثر بودن عیب در ادامه زندگی مشترک باید ملاک قرار گیرد - نه صرفاً همان موارد موضوعه در قانون. این دیدگاه باعث شده است که قانون به گونه ای بازنویسی شود تا که در آینده با توجه به پیشرفت پزشکی و تغییر عرف اجازه دهند قضات در مورد عیوب جدید یا غیر منصوص نیز با توجه به قاعده لاضرر حکم دهند.

نتیجه گیری

فسخ نکاح در حقوق ایران یک نهاد استثنایی اما ضروری است. قانونگذار با وجود آنکه نکاح را عقد لازم می داند با پیش بینی موارد محدودی برای فسخ، به نوعی میان لزوم استحکام خانواده و لزوم بیشتر از ضررهای طاققت فرسا و غیر قابل تحمل توازن برقرار کرده است. اگر نکاح بدون امکان فسخ در برابر عیوب مهم و اساسی باشد، ممکن است روابط زوجین به شدت آسیب دیده و منجر به ظلم و مشقت برای یکی از طرفین شود. از سوی دیگر حق فسخ گسترده و بدون محدودیت باشد، ثبات خانواده دچار تزلزل می شود. بنابراین وجود قدرتمند فسخ نکاح نوعی ابزار حمایتی در برابر وضعیت های غیر عادی و ضروری است. قانون مدنی ایران (مواد ۱۱۲۸ تا ۱۱۲۱) با الهام از فقه امامیه موارد مشخصه از عیوب جسمانی، جنون، ناتوانی جنسی و مشکلات مانع از نکاح را به عنوان اسباب فسخ تعیین کرده است. این موارد نشان می دهد که فلسفه اصلی در پیش بینی این مقررات حفظ سلامت جسمی و روانی طرفین و حفظ کارکردهای طبیعی نکاح، تضمین رضایت واقعی و جلوگیری از مشکلات و اجبار است.

در نتیجه مبنای فسخ در حقوق ایران بر سه پایه زیر استوار است.

۱- نقش عیوب جسمانی و روانی در خلل روابط زناشویی

۲- حمایت از رضایت آزادانه در جلوگیری از اکراه

۳- جلوگیری از ورود ضرر شدید و غیر قابل تحمل به هر یک از طرفین

این مبنا نه تنها در فقه - بلکه در فلسفه عمومی حقوقی قراردادها نیز قابل توجیه است. بررسی حقوقی و پزشکی نشان می دهد که بسیاری از عیوبی که در قانون مدنی به عنوان موجبات فسخ شناخته شده اند، ارتباط مستقیم با توانایی انجام عمل زناشویی در سلامت بدنی در حدی که مانع معاشرت صحیح و آرامش روانی است و سلامت تولید مثل دارند این نگاه بازتاب دهنده پند اصل مهم در حقوق خانواده است.

سلامت جنسی ستون اصلی روابط زوجیت است - فقدان توانایی های جنسی ممکن است باعث فروپاشی روابط عاطفی و جنسی شود. برخی بیماریها موجب نفرت و گناه حذر برای شریک زندگی اند مانند جذام و برص در گذشته که درک عرفی از شدت آنها باعث شد، قانون آنها را عیب بداند.

سلامت جهانی و امکان ایفای نقش خانوادگی اهمیت دارد. برای مثال زمین گیری در حدی که توان اداره زندگی مشترک مختل شود. از سوی قانونگذار عیب تلقی شده است. با وجود این پیشرفتهای پزشکی نشان می دهد که بسیاری از این عیوب امروزه قابل درمان هستند و شدت گذشته را ندارد. این نکته ضرورت بازنگری در برخی مقررات و ارزیابی جدید را تقویت می کند.

نقش اکراه - تدلیس و فقدان رضایت در بطلان یا فسخ نکاح

رضایت رکن اساسی نکاح است. اگر یک رکن از بین برود نه تنها فلسفه نکاح بی معنا می شود، بلکه اساس حقوق آن نیز متزلزل می گردد. اگر ازدواج به سبب اکراه منعقد شده باشد طبق ماده ۱۰۷۰ ق م عقد غیر نافذ و قابل رد است.

اگر ازدواج بر پایه فریب یا کتمان واقعیت انجام شود قانون به طرف فریب خورده حق فسخ می دهد. این دو حق در کنار هم به منزله ی تضمین برای سلامت اراده فرد و جلوگیری از تحمیل ازدواج ناخواسته است. براین اساس نظام حقوقی ایران به طور روشن نشان داد که اصل بر اراده آزاد و انتخاب آگاهانه است. اگرچه مقررات قانون مدنی سنتی و برمبنای فقه امامیه تدوین شده اما تحولات اجتماعی و پزشکی و روانشناختی چند چالش اساسی را برجسته کرده است. قانون فقط عیوب مشخص را پذیرفته است. در حالی که بسیاری از اختلافات شدید جسمانی یا جنسی امروزه ممکن است بر زندگی مشترک تاثیر بگذارد، اما در قانون پیش بینی نشده است مثلا برخی اختلالات هورمونی - ناباروری شدید - اختلالات جنسی جدید - بیماری مزمن مثل ایدز و هپاتیت، امروزه معیارهای جامعه امروز نسبت به بدن ، بشماره ، مشکلات روابط زناشویی بسیار متفاوت از یک قرن گذشته است. بنابراین قانون باید این تحول را منعکس کند و در آخر به جای لیست بسته عیوب باید معیاری کلی تعیین کرد که تشخیص آن با کارشناس پزشکی ، روانشناسی و یا قاضی باشد.

References

1. Asadi, M., & Rezapour Shakouhi, R. (2023). Sexual disorders of spouses and their jurisprudential and legal effects on annulment of marriage. *International Interdisciplinary Conference*, 3514–3533. **[In Persian]**
2. Ebrahimi, S., & Sadri, A. (2024). The nature of the option of misrepresentation in marriage. *Scientific Quarterly*, 9(29), 1–20. **[In Persian]**
3. Habibi Tar, J. (2024). Analysis of the nature of dissolution due to hardship of the husband with reference to Egyptian personal status law. *Scientific Research Journal*, 1, 1–15. **[In Persian]**
4. Hosseini, S. A. (2022). Causes of annulment of marriage and duress from the perspective of the jurisprudential system. *Scientific Research Journal*, 20, 307–328. **[In Persian]**
5. Iran Civil Code. (1928). Civil Code of the Islamic Republic of Iran, with later amendments. **[In Persian]**
6. Iran Constitution. (1989). Constitution of the Islamic Republic of Iran. **[In Persian]**
7. Javanmard Farrokhani, A., & Ebrahimi, S. (2024). Obligation of spouses to treat diseases causing annulment of marriage. 2, 227–247. **[In Persian]**
8. Mazandarani, M., & Salehi, A. (2024). Relative possibility of the effect of news on annulment of marriage and return. *Political Law Scientific Journal*, 210, 5–32. **[In Persian]**
9. Mehrikhani, A., & Ebrahimi, S. (2024). The effect of human papillomavirus disease on annulment of marriage by the husband. *Legal and Research Journal*, 18(59), 613–625. **[In Persian]**
10. Moghadam, N. (2022). Legal defects permitting annulment of marriage. *Scientific Research Publishing, LSC*, 55, 91. **[In Persian]**

11. Mousavian, A., A'zam Sadat, & Saberian, M. (2024). Feasibility of annulment of marriage based on non-explicit defects. 19, 93–118. **[In Persian]**
12. Rezaei, L., & Rezvani, A. H. (2024). Possibility of expanding or restricting defects leading to annulment of marriage in jurisprudence. Contemporary Iranian Political-Social Developments Journal, 3, 328–350. **[In Persian]**
13. Roh, M. R. (2024). Non-financial rights of spouses and their misuse by denying their instances. Political Science Journal, 3, 227–247.
14. Sabahani, A. (2021). Effects of annulment of marriage in Iranian, French, and English law. 9, 125–137. **[In Persian]**
15. Sadeghi, T. (2017). International Conference on Innovation in Humanities and Cultural Studies. **[In Persian]**
16. Salarinejad, M. (2024). Existing diseases as grounds for annulment of marriage. Journal of Jurisprudence and Law, 32, 44–59. **[In Persian]**
17. Seyyed Hassan Mousavi-far, Yazdani, Gh. R., & Haqqanah, R. (2024). Annulment of marriage after puberty and duress. Jurisprudential Research, 2, 341–344. **[In Persian]**
18. Shabani, K., & Mohsen, M. (2019). [Article]. Journal of Jurisprudence and Legal Studies, 3, 80–107. **[In Persian]**
19. Sobhani, A. K. (2025). Dowry of the husband after dissolution of marriage under Afghan law. 7, 134–149. **[In Persian]**
20. Taheri Salari, F., & Vatanparast, F. (2018). Effect of the no-harm rule in extending defects permitting annulment of marriage. Scientific Research Journal, 4, 114–139. **[In Persian]**